

EXIT

2003

En frafaldsrapport

Danske Baptist Spejdere

EXIT

Frafaldsrapport til DBS

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	3
2. Rapportens indhold.....	3
3. Lidt baggrundsforståelse.....	3
4. Hvem besvarede spørgeskemaet?.....	4
Tilbageblik – Medlemsstatistikker de sidste 10 år.....	6
5. Hvorfor stoppede de så?.....	7
Det er ikke Jesus der skræmmer.....	8
Sammenfatning.....	9
6. Uddybning af frafaldsårsager.....	10
“Jeg manglede tid”.....	10
Sammenfatning.....	11
“Jeg fandt mere interessante aktiviteter et andet sted”.....	12
Sammenfatning.....	14
“Jeg blev ældre og voksede ud af foreningen”.....	14
Sammenfatning.....	16
“Det skete bare over en periode”.....	17
Sammenfatning.....	18
7. Venner er vigtige.....	18
Sammenfatning.....	20
8. Det mener de tidligere førere.....	20
9. Hvem talte de så med?.....	21
10. Kredsen i nærkontakt.....	23
11. Medlem igen?.....	23
12. Konklusion.....	24
DBS og unge i dag.....	25
13. anbefalinger til DBS.....	27
Litteraturliste.....	30

**Læsere, som kun er interesserede i den overordnede konklusionen på rapporten,
kan finde den på side 23.**

**Center for Ungdomsstudier
og Religionspædagogik**
Peter Bangsvej 1 D | 2000 Frederiksberg
Tlf. 3838 4860 | e-mail: cur@cur.nu

Denne rapport er udarbejdet af CUR, Center for Ungdomsstudier og Religionspædagogik. CUR er et forskningscenter, der bla laver forskellige former for undersøgelser og analyser. I august 2003 lavede CUR en aftale med DBS, om at fungere som pilotprojekt for metodeudvikling af frafaldsundersøgelser. Spørgeskemaet, metoden og selve rapporten danner altså grundlag for udviklingen af CUR's frafaldsundersøgelser og er den første af slagsen.

Ønskes rapporten tilsendt, så kontakt Ulla Holm på Korpskontoret.

Gl. Gugvej 21. 9000 Aalborg

Telefonnummer: 98 16 62 50

Email: dbs@dbs.dk

Rapporten er primært lavet af stud. sociolog Rie Skårhøj, som i en periode har været i praktik på CUR. Søren Østergaard har fungeret som vejleder.

Vi vil give en stor tak til de som har hjulpet med rapporten:

Tak til DBS for det til indgåede samarbejde

Tak til de førere som sendte adresser til CUR

Ulla Holm for hjælp med information, adresser osv

Line Jul Hylleberg for konstruktiv kritik og feedback på rapporten

Trine-Amalie Fog Christiansen for korrekturlæsning

For mere information om CUR se hjemmesiden: www.cur.nu

1. Indledning

Formålet med EXIT og denne rapport er, at undersøge hvem der melder sig ud af Danske Baptisters Spejderkorps (herefter forkortelsen DBS) og hvorfor. Vi har undersøgt overordnede karakteristika ved de, som melder sig ud som fx køn, alder mm. Derudover har vi søgt at skabe et billede af årsagerne til, at man melder sig ud af DBS. Vi har altså ikke lavet en undersøgelse af de tidligere medlemmers opfattelse af det generelle spejderarbejdet hos DBS, hvor der undersøges hvad medlemmerne generelt var glade for eller utilfredse med. Denne rapport vil altså give læseren indblik i hvem eller hvilke grupper der melder sig ud af spejderarbejdet, og et overordnet billede af hvorfor de melder sig ud.

2. Rapportens indhold

Rapporten indledes med en kort introduktion af den anvendte metode og fortsætter med beskrivelse af de respondenter, som har besvaret spørgeskemaet. Herefter følger en beskrivelse af hvilke forklaringer respondenterne giver deres udmeldelse, samt hvilke årsager som de ikke mente var relevante. Efter dette uddybes og analyseres de fire væsentligste årsager til "frafaldet". Rapporten afrundes med en konklusion, nogle tanker og konkrete anbefalinger til DBS på baggrund af undersøgelsen.

3. Lidt baggrundsforståelse

En spørgeskemaundersøgelse kræver, at der indsamles adresser på de personer som skal indgå i undersøgelsen. Derfor blev der ved hjælp af Korpskontoret indsamlet adresser på personer, som inden for det sidste 1½ år havde meldt sig ud af DBS og som var over 11 år¹. 15 ud af 29 kredse prioriterede at deltage i undersøgelsen, 3 kredse meddelte, at de ikke havde nogen der var stoppet, og 2 kredse ønskede ikke at deltage i undersøgelsen. I alt blev 110 adresser sendt til CUR og herefter blev breve sendt ud. I brevet lå et spørgeskema samt en frankeret kuvert. Endvidere gjorde vi opmærksom på, at det var muligt at besvare spørgeskemaet via internettet på CUR's hjemmeside. Efter at første deadline for returnering af spørgeskemaet var overskredet, sendte vi en "reminder" (rykkerbrev) ud til dem, som ikke havde sendt spørgeskemaet retur. I alt har vi modtaget 50 besvarelser, hvilket svarer til en svarprocent på ca. 46%. Det er naturligvis ikke så mange respondenter, som vi kunne have ønsket os, og derfor understreger vi, at denne rapport ikke giver

1 Vi blev undervejs i forløbet af enkelt forælder gjort opmærksom på, at 11 årige have svært ved at forstå og udfylde spørgeskemaet. Dette er naturligvis et problem hvis også 12 -13 årige ikke vil kunne udfylde skemaet, men efter vi har fået besvarelserne i hus, viser det sig alligevel at to fra henholdsvis 1993 og 1992 har besvaret skemaet og 9 personer fra 1991. Det har dog vist sig, at nogle respondenter ikke har besvaret skemaet, som det står beskrevet at det skulle. Om dette skyldes at de har haft svært ved at forstå metoden med kun at uddybe de 5 frafaldsårsager eller om de har læst for hurtigt hen over beskrivelserne, kan imidlertid diskuteres. Dette vil dog være noget, som vi tager op til overvejelse næste gang vi lave en lignende undersøgelse.

stærkt statistisk funderede årsager til frafald hos DBS². Omvendt er en svarprocent på 46% flot, fordi næsten halvdelen af de, som engang var medlemmer, har brugt energi på at besvare et spørgeskema, som de ikke behøvede at bruge tid på.

Endvidere skal det nævnes, at flere af respondenterne er stoppet for 1- 1½ år siden og derfor ikke nødvendigvis husker alle årsager til deres udmeldelse. Denne rapport har dog ikke som formål at undersøge, hvorvidt respondenterne er 100% pålidelige og troværdige, men at undersøge hvad respondenterne selv vil betegne som årsager til udmeldelsen af DBS. Når det er sagt, peger denne undersøgelse naturligvis på nogle centrale frafalds årsager og tendenser, som det er værd at beskæftige sig med hos DBS.

Frafaldsårsager kan være mange, komplekse og alligevel sammenhængende. Vi var nødsaget til at gøre spørgeskemaet forholdsvis enkelt, fordi respondenterne skulle kunne overskue skemaet og ikke føle at de skulle bruge for meget tid på det. Derved fravalgte vi også mere komplekse sammenhænge. Dog har vi lavet en del forarbejde, dvs. undersøgt hvordan andre, både frivillige og professionelle organisationer, har behandlet "frafald" metodisk. Med dette som erfaringsgrundlag har vi udarbejdet et spørgeskema, som vi mener behandler centrale årsager til frafald. En spørgeskemaundersøgelse kan bruges til at finde generelle og overordnede årsager til "frafald", og derfor har vi kvalificeret rapporten ved at lave telefoninterviews med nogle udvalgte respondenter, som repræsenterer nogle grupperinger, der viser sig i undersøgelsen. Disse kvalitative interviews inddrages, fordi de kan give os en dybere forståelse af årsagerne til frafaldet, end spørgeskemaet kan. Ved at spørge ind "til benet" i telefoninterviewene, hører vi nogle konkrete eksempler på hvorfor DBS vælges fra.

4. Hvem besvarede spørgeskemaet?

Før vi behandler årsagerne til "frafald", vil vi kort give en beskrivelse af de respondenter, der har besvaret spørgeskemaet. Ud af de 50 besvarelser er 33% mænd/drenge og 67% er kvinder/piger. Disse tal repræsenterer ikke helt den generelle fordeling af mænd og kvinder i DBS. Af de 1551 medlemmer der var pr. 31. december 2002 var 806 piger/kvinder (52%) og 745 drenge/mænd (48%).

Figur 1

<i>Køn</i>	<i>Antal i DBS år 2002</i>	<i>Antal i EXIT</i>
Piger / Kvinder	52 %	67 %
Drenge / mænd	48 %	33 %

² En statistisk undersøgelse kræver et højere antal respondenter for at kunne udfører fx. Q-test og Gamma-tests, da beregningsgrundlaget er for lille. Disse tests bruges i statistik til at påvise sammenhænge mellem to variable fx køn og frafaldsårsager.

Ser vi på den alder, som respondenterne har i dag, har vi hovedsageligt hørt fra den yngre aldersgruppe. Hele 58% skriver, at de går i folkeskolen, dvs. er 11 – 16 år, og medregnes de, som er på en ungdomsuddannelse (17-19 årige), er vi oppe på 73% af respondenterne.

Den reelle alderfordeling i DBS ligger nogenlunde på samme niveau. 48% af medlemmerne falder inden for aldersgruppen 7-13 årige (dvs. flok og trop). Medregnes de 13-17 årige som ikke er førere, er fordelingen af folkeskoleelever, samt de på ungdomsuddannelse oppe på 57%. Når fordelingen ikke er helt den samme, skyldes det formentlig, at EXIT ikke tæller gruppen af de 7-10 årige med, og at førere, som er 15-17 år ikke medregnes i den aldersfordeling, som her er nævnt, men tælles i en gruppe for sig. Der er 435 førere og det inkluderer dem, som er aktive i korpsudvalg og divisionerne. Førerne udgør i følge korpskontorets beregninger 28% af medlemmerne. I undersøgelsen har en del førere besvaret spørgeskemaet. 13 personer tilkendegav, at de havde været førere i en længere periode og 3 personer, at de havde været det i en kort periode. Dvs. ca. en tredjedel af respondenterne har altså været involveret i "ledelse" hos DBS. Stort set alle de, der har besvaret skemaet og som er født tidligere end 1985, har været førere i en kreds. Frafaldsundersøgelsen tegner altså et forholdsvis godt billede af den reelle fordeling i antallet af førere og medlemmer.

Langt størstedelen af respondenterne begyndte til spejder, da de var mellem 5 og 10 år. Kun 6 personer begyndte senere. 30% begyndte som 7 årige og 20% som 8 årige. Det tyder på, at DBS er god til at rekruttere børn, som lige er begyndt i folkeskolen.

Endvidere er det interessant, at størstedelen af respondenterne har været medlem i længere tid end 3 år. Om dette giver et virkeligt billede af de "frafaldne" hos DBS kan diskuteres. Muligvis er det de respondenter, som har været med i DBS i længere tid, som har været mest motiverede for at udfylde spørgeskemaet.

Skemaet her viser hvordan respondenterne fordeler sig i forhold til medlemstid.

Figur 2

Medlemstid		
	Hyppighed	Procent
6-12 mdr	4	8,3
1-2 år	3	6,3
2-3 år	6	12,5
længere end 3 år	35	72,9
Total	48	100,0
mangler	2	

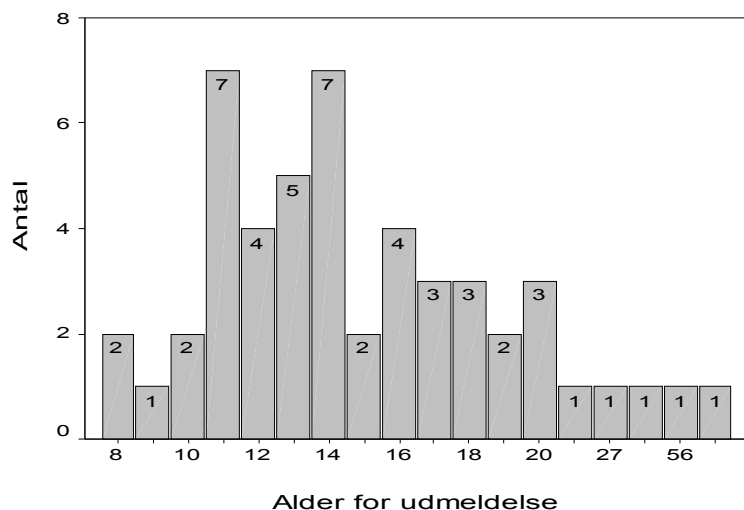
50

Hvor gamle var respondenterne ifølge dem selv, da de som stoppede som medlemmer? Stør-

stedelen var på tidspunktet mellem 11 og 14 år. Denne gruppe udgør 46% af respondenterne. Aldersgruppen 15-20 år udgør 34% af respondenterne. 10% stoppede som 8, 9 eller 10 årige. Det er altså dem mellem 11 og 14 år, som DBS primært mister ifølge denne undersøgelse.

Figur 3 viser vandret hvor gamle respondenterne var da de meldte sig ud, og lodret aflæses hvor mange i de forskellige årgange der er udmeldt.

Figur 3

Tilbageblik - Medlemsstatistikker de sidste 10 år

Ser vi tilbage på DBS's medlemstal gennem de sidste 10 år, ser vi en organisation der mister en del medlemmer fra år til år. Der er dog ikke store udsving i antallet af medlemmer i de forskellige aldersklasser - der svinges kun få procent fra år til år. I figur 4 kan udviklingen ses.

Figur 4

Aldersfordeling hos DBS udregnet i % / antal	31.12.1992	31.12.1997	31.12.2002
Klynge 5-7 år:	6% / 111	7% / 120	5% / 85
Flok: 7-10 år:	25% / 468	25% / 424	27% / 422
Trop: 10-13 år:	20% / 385	20% / 340	20% / 317
Gruppe: 13-16 år:	12% / 229	9% / 148	9% / 146
Rover 16 og op:	4% / 78	4% / 71	2% / 36
Førere – som ikke er rovere :	28% / 532	27% / 472	28% / 435
Andre -fx. Passive medlemmer:	5% / 90	9% / 154	7% / 110
Antal medlemmer i alt	1893	1729	1551
% af medlemmer over 30 år	15% / 287	20% / 351	20% / 304

Tilsyneladende rekrutteres og forlades DBS i de samme aldersklasser i stort set samme omfang år efter år. Siden 1992 er antallet af personer over 30 år øget med 5%. I 1992 udgjorde de 15%

og i 2002 var tallet på 20% (22% i 2001), dvs at der er kommet 64 nye personer til i perioden fra 92-97, mens 47 personer er stoppet fra 97-2002.

Medlemstallet er faldet gennem de sidste 10 år med 18%. Lignende tendenser ses i de fleste frivillige foreninger, på trods af at der i perioden fra 1987 til 1997 (dvs. de som i dag er mellem ca. 5 og 15 år) er blevet født flere og flere børn³.

Prøver vi at regne ud hvor mange af de 5-13 årige i 1992, der stadig er medlemmer i 2002, ser statistikken lidt deprimerende ud. I 1992 var der 964 mellem 5 og 13 år. I 2002, når denne aldersklasse altså er 10 år ældre (mellem 15 og 23 år⁴), er der kun 167 medlemmer. Dvs. at ud af de næsten 1000 børn og unge, der var medlemmer i 1992, indikerer figur 4 at kun omkring 17% stadig er medlemmer ti år senere. (Beregningsen skal kun ses som et skøn)

5. Hvorfor stoppede de så?

Nu hvor respondenterne er blevet introduceret, vil vi beskæftige os med årsagerne til hvorfor DBS vælges fra. For at følgende forstås korrekt, kræver det en introduktion af spørgeskemaets opbygning. I spørgeskemaet blev der opstillet 10 hovedårsager til "frafald", samt en åben besvarelsesmulighed. Vi bad respondenterne læse alle årsager igennem og udvælge de udsagn, som de fandt tilkendegav deres årsag til udmeldelse af DBS. Der kunne skrives max. 5 årsager på og man behøvede ikke at finde 5, hvis 3 fx. beskrev årsagerne godt nok. Respondenterne blev bedt om at prioritere årsagerne, sådan at den væsentligste årsag fik nr. 1, den anden væsentligste årsag 2 osv. Herefter skulle man besvare uddybende spørgsmål på de årsager, som man prioriterede⁵. Disse uddybende årsager følger senere i rapporten.

Ser vi først på de 10 hovedårsager og hvor mange der generelt prioriterede dem som årsag til medlemsstop (dvs. skrev 1, 2, 3, 4 og 5 ved de forskellige udsagn) får vi følgende frem:

Figur 5

Årsager til udmeldelse	Antal personer / procent	Afrundet middeltal*
1. Jeg flyttede	5 / 10 %	1,8
2. Det var for besværligt at komme hen til kredsens lokaler	7 / 14 %	2,3
3. Kontingentet og aktiviteterne var for dyre	1 / 2 %	4
4. Jeg blev ældre og "voksede ud" af kredsen	23 / 46 %	1,9
5. Fællesskabet / venskaberne var ikke gode eller interesserede mig ikke længere	11 / 22 %	2,3

3 I 1987 blev der født ca. 56.000 levende børn, mens der i 1992 blev født 67.000 og i 1997 62.000. Hvis DBS skulle følge stigningen i antallet af fødsler, ville der have været flere medlemmer og ikke færre.

4 Vi kunne kun lave beregningen på de som var mellem 16 og 30 år, sådan som medlemstatistikkerne er inddelt. Der er altså nogle unge 15 årige medlemmer, som ikke er med i beregningen og ligeledes en gruppe over 23 år, som er med i beregningen.

5 Denne metode mener vi er informativ og forholdsvis enkel. Der opstår dog et metodemæssigt dilemma fordi svarprocenten for de enkelte årsager ikke er ret høj, og dermed stiger usikkerheden ved udfaldet af spørgeskemaet.

Årsager til udmeldelse	Antal personer / procent	Afrundet middeltal*
6.Jeg fandt mere interessante aktiviteter et andet sted	29 / 58 %	2,2
7.Det skete bare over en periode	22 / 44 %	3,3
8.Jeg manglede tid	35 / 70 %	2,3
9.Jeg blev uenig med kredsens værdier og idegrundlag eller synes de var problematiske	4 / 7 %	2,8
10.Jeg var utilfreds med førerne	8 / 16 %	1,5

* Dette tal er middeltallet på besvarelser mellem 1 og 5 for hver enkelt årsag. Dvs. Når der står 1,8 betyder det, at respondenter, som har angivet dette som årsag, i højere grad har prioriterede som første eller anden årsag end som fjerde eller femte årsag.

Skemaet her viser, at respondenterne i høj grad angiver årsag 8. ”*Jeg manglede tid*” (70%), årsag 6. ”*Jeg fandt mere interessante aktiviteter et andet sted*” (58%) og årsag 4. ”*Jeg blev ældre og voksede ud af foreningen*” (46%). På trods af at 35 respondenter har angivet den manglende tid som årsag til frafald, er det dog grund nr. 4 (*Jeg blev ældre og ”voksede ud” af kredsen*), som flest har angivet som første prioritet. Ud af de 23, som beskrev dette som årsag, har 20 personer (87%) angivet den som første eller anden årsag til udmeldelse. Ser vi på årsag 8 ”*Jeg manglede tid*”, som havde fået flest samlede prioriteringer, så har kun 22 ud af 35 personer (63%) angivet den som første eller anden prioritet.

En del - ca. 44% - har også angivet at årsagen ”*Det skete bare over en periode*”, men denne årsag synes ikke at være prioriteret særlig højt som frafaldsårsag (middeltal 3,3). Denne årsag kan umiddelbart virke ukonkret og diffus, men det er også meningen. Vi kan ikke antage at alle, som stopper hos DBS er særlig bevidste om årsagen til hvorfor de stopper. Denne årsagskategori vil man sandsynligvis prioritere højt, hvis man ikke har overvejet årsagen til udmeldelsen nærmere.

Det er ikke Jesus der skræmmer...

Det er naturligvis formålet med denne rapport, at undersøge årsagerne til hvorfor man melder sig ud af DBS, men det er også vigtigt at undersøge, hvad der ikke har betydning for ”frafaldet”. Ofte kan man i organisationer have teser eller myter om årsager til ”frafald”, som ved efterprøvelse ikke viser sig at holde. Så lige så vigtigt som det er at bekræfte frafaldsårsager, er det at aflive andre såkaldte myter.

Fx. er det ikke uenighed med kredsens værdier og idegrundlag dvs. DBS's kristne standpunkt (årsag 9.) der ifølge respondenterne er grunden til ”frafaldet” - den figurerer nærmest som den mest ubetydelige årsag. Kun 7% har prioriteret den som årsag og den er ikke højt prioriteret (middeltal 2,8), som fx årsag 1. ”*Jeg flyttede*” (middeltal 1,8). (Se figur 4)

I telefoninterviewene spurgte vi ind til hvad respondenterne tænkte om, at ”spejder var kristent”. Vi fik bl.a. følgende at vide af Kirsten, der stoppede som 13 årig:

"Jeg tænkte ikke på, at det var kristent. Min søster gik der og syntes det var meget hyggeligt, det var derfor jeg kom. Det med kristendommen betyder ikke så meget".

Lisbeth, der også stoppede som 13 årig, sagde nogenlunde det samme:

"Jeg tænkte ikke over at det var kristent – vi havde det jo sjovt. Vi bad engang imellem og det var det, men det var ikke det, der betød noget."

Den kristne eller baptistiske profil hos DBS virker ikke til at være særlig mærkant og spiller ikke nogen særlig rolle for respondenterne. I DBS's målsætning for 2003-2005 er den åndelige dimension på dagsordenen og en ambition er bla. At: *Vores kristne livsholdning skal stå klart for vores spejdere og førere. Og: Vi vil støtte vores spejdere og førere i deres åndelige søgning ved at pege på Jesus Kristus.* Disse ambitioner, viser denne rapport, at DBS frimodigt kan tage fat i og arbejde videre med. Det åndelige, kristne dimension er tilsyneladende ikke noget de unge reflekterer specielt over, når de er til spejder. En tydeligere kristen profil vil ikke skræmme de unge væk.

Tilbage til hvilke årsager der ikke er til "frafaldet". Det er ikke omkostninger ved at være spejder (årsag 3), der spiller en væsentlig rolle – kun 4% har betegnet dette som en årsag. Den yngre gruppe dvs. 9-12 årige får i følge undersøgelser af ungdomskulturen i høj grad lommepege af deres forældre og den ældre gruppe har småjobs ved siden af studierne (Fridberg 1998). Penge eller udgifter er altså heller ikke det store problem. Det lader heller ikke til at være transporttid eller besvær med at komme til foreningens lokaler, som gør, at unge vælger spejderarbejdet fra. 16% angiver, at de var utilfredse med førerne (årsag 10) til gengæld rangerer den som høj prioritet, hvis den er prioriteret. Er man først blevet skuffet over en fører eller utilfreds med deres indsats, vil denne årsag sandsynligvis overskygge andre årsager.

Sammenfatning

Hvad siger skemaet om årsagen til frafald? For det første, at der er en kompleks sammenhæng mellem årsagerne og frafaldet. For det andet er det aktiviteter og manglende tid, som figurerer som særlige årsager til medlemsstop. Og tilsyneladende er det andre begrundelser end de praktiske (sted og udgifter), som er årsag til at unge stopper hos DBS. Vi mener, at kunne sammenfatte de fire hovedårsager til frafaldet af kredsen i følgende sætning: man prioriterer andre aktiviteter højere end spejder. Hvad der gør at DBS prioriteres fra uddybes i de følgende afsnit.

I figur 6 ses de fire hovedårsager til at medlemmer vælger at stoppe hos DBS.

Figur 6

Jeg manglede tid
 Jeg fandt mere interessante aktiviteter et andet sted
 Jeg blev ældre og "voksede ud" af kredsen
 Det skete bare over en periode

6.Uddybning af frafaldsårsager

"Jeg manglede tid"

Årsag 8 "*Jeg manglede tid*" er prioriteret af flest, og er derfor den første vi vil behandle her. Uddybningen af årsag 8, bestod af 6 perspektiverende spørgsmål / udsagn, som skulle give en bedre forståelse af årsagen: "*Jeg manglede tid*". Udsagnene skulle besvares ud fra en skala fra 1 – 5, hvor 1 betød, at man var "meget enig" i udsagnet og 5, at man var "meget uenig". For at få et bedre overblik, er svarkategorierne, her og i de efterfølgende uddybende skemaer i rapporten, lagt sammen, sådan at 1 og 2 angiver "enig". 3 "både og" og 4-5 "uenig".

I skemaet ses uddybende holdninger fra de som valgte årsag 8 som årsag til "frafald".

Figur 7

<i>Uddybende årsager til " 8. Jeg manglede tid"</i>	"Enig" i %	"Både og" i %	"Uenig" %	<i>Antal respondenter i alt*</i>
Min skole / mit studie begyndte at tage mere tid:	63 %	12 %	25 %	32
Jeg fik et job som gjorde, at jeg måtte stoppe:	22 %	9 %	69 %	32
Jeg fik en anden fritidsaktivitet, som jeg synes gav mere mening:	63 %	17 %	20 %	30
En anden fritidsaktivitet lå på samme tidspunkt som kredsens aktiviteter:	29 %	10 %	61 %	31
Jeg brugte mere tid på venner, der ikke kom i kredsen:	57 %	23 %	20 %	30
Jeg brugte bare tid på en masse andet:	72%	10 %	17 %	29

* Grunden til at antallet af respondenter varierer er, at de ikke har været konsistente i deres besvarelser fx. har sprunget over et eller flere spørgsmål.

Da respondenterne er unge og mange går i folkeskole, er det ikke særlig underligt, at "den manglende tid" skyldes lektier, frem for et job. Det er ej heller unaturligt, at kravene fra skolen stiger i takt med alderen, og at det derfor giver mening, at bruge tid på lektier mm. frem for fritidsaktiviteter. Det hænger dog ikke helt sammen med, at en lige så stor gruppe er enige i, at en anden fritidsaktivitet end spejderarbejdet giver mere mening. Så handler det ikke primært om, at skolen tager mere tid, men om en prioritering af fritidsaktiviteter. Det tyder på, at de unges aktivitetsniveau nærmere stiger, fordi skolen tager mere tid og de samtidig går til flere organiserede fritidsaktiviteter.

Endvidere er en stor gruppe begyndt at bruge mere tid på venner, som ikke kommer i spejderkredsen. For unge er venskaber i særlig grad med til at danne identiteten og forme ens valg og derfor påvirker venskaber også de aktiviteter, som man vælger at deltage i. Det kunne forekomme naturligt, at man holder op til spejder, fordi man begynder at bruge tid sammen med nogle, som ikke er spejdere. Det kan også ses her, men det er kun 57% (dog 80% med "både og" gruppen) der har oplevet, at tiden i højere grad blev brugt på samvær med "ikke-spejdere". Senere i rapporten angiver et ligende spørgsmål, at venner uden for kredsen har væsentlig betydning for fravalget af DBS (se side 16 ff). Endvidere ses af figur 7, at 72% er enige i, at de brugte tiden på en masse andet, dvs. noget ukonkret og noget som ligger ud over hvad spørgeskemaet kunne opfatte. Med andre ord, var DBS ikke det de ville at bruge tid på, siden den tiden blev brugt på andet.

Det er særligt den ældre gruppe (dvs. de over 15 år) der har prioriteret årsagen "*Jeg manglede tid*" og det til trods for, at undersøgelser af unges fritidsaktiviteter viser, at man i 14-15 års alderen prioriterer flere timer på "skemalagte"⁶ fritidsaktiviteter end de yngre grupper. 14-15 årige bruger generelt over 4 timer pr. uge på skemalagte aktiviteter (Fridberg 1998. Sørensen 2001).

Kristian, der stoppede til spejder som 18 årig, har følgende forklaring på at han ikke har tid til at være spejder:

"Jeg havde ikke tid, fordi jeg startede i gymnasiet og der er mange lektier og det tager meget tid. Så bruger jeg også tid på andre hobbyer som fx. computer og styrketræning".

Sammenfatning

Overordnet kan man sige, at frafaldet ikke skyldes, at de unge er blevet mere dovne, men sådan som Kristian, nærmere er mere aktive, og har valgt at prioritere spejderkredsen fra for at have tid til andre aktiviteter. Den ældre gruppe bruger generelt meget tid på fritidsaktiviteter, men de dyrker ofte færre aktiviteter og bruger mere tid på dem, som de har valgt ud (Wagner 2002).

Opsummerer vi dette afsnit finder vi, at skolen og andre aktiviteter, samt tid med venner der ikke er spejdere, er grunden til at spejder fravælges. Dette, sammen med at 72% er enige i, at tiden bare blev brugt på noget andet, danner følgende billede: Man vælger spejder fra, fordi det blev "kedeligt" eller måske mere korrekt udtrykt, "mindre interessant" i forhold til andre tilbud som unge har eller får.

⁶ Skemalagte fritidsaktiviteter omfatter fritidsaktiviteter i idrætsforeninger, musikskoler, spejder og andre aktiviteter som foregår på bestemte dage og tidspunkter.

Spørgsmål til overvejelse:

**Tror du, at årsagen ”Jeg brugte bare tid på en masse andet”,
skyldes, at spejder var for kedeligt?**

**Hvad betyder det for din kreds fremtid, hvis venner har så stor
betydning for til- og fravalg af aktiviteter?**

“Jeg fandt mere interessante aktiviteter et andet sted”

Dette udsagn blev nummer to i rækken af frafaldsårsager. Før vi går til uddybningen af dette udsagn, skal forholdet mellem ”udmeldelsesalder ” og denne hovedårsag diskuteres. Det viser sig⁷, at af de som stoppede som 8-11 årige, har mange valgt årsagen og prioriteret denne begrundelse til medlemsstop højt. Det er altså primært den yngre gruppe, som siger, at de af forskellige årsager finder andre aktiviteter mere attraktive.

Skemaet her viser de uddybende udsagn til årsag nummer 6.

Figur 8

Uddybning af: “6. Jeg fandt mere interessante aktiviteter et andet sted”	“Enig” i %	“Både og” i %	“Uenig” %	Antal respondenter i alt*
De aktiviteter vi lavede sammen til spejder var ikke sjove:	44 %	17 %	39 %	23
Jeg fik nye interesser, som ikke blev mødt i kredsen:	41 %	18 %	41 %	22
Jeg fik bare lyst til at prøve noget nyt:	70 %	13 %	17 %	23
Jeg synes det var utjekket at være spejder, derfor fandt jeg andre aktiviteter:	17 %	21 %	61 %	23

* Grunden til at antallet af respondenter varierer er, at de ikke har været konsistente i deres besvarelser fx. har sprunget over et eller flere spørgsmål.

Skemaet her viser et tænkevækkende aspekt ved frafaldet. Respondenterne er ikke enige i udsagnet om, at spejderaktiviteterne ikke var sjove. Hvorfor vælger man så alligevel at stoppe, hvis man synes aktiviteterne er sjove? Der er et modsætningforhold her, som er vanskeligt at forstå. En stor gruppe synes aktiviteterne er eller var sjove, men alligevel har flere fundet mere interessante aktiviteter andre steder. Spørgsmålet som står tilbage er: Hvad giver andre aktiviteter unge, som DBS ikke giver - på trods af, at mange synes var sjovt?

Næste udsagn i figur 8 om ”nye interesser” giver et blandet svar på dette spørgsmål. Nogen har fået andre interesser, som man også skal have tid til at varetage, men for andre synes det ikke at spille nogen rolle. Går vi videre ses, at 70% af respondenterne, der besvarede disse spørgsmål

7 I en krydstabel analyserer man forholdet mellem to variable i dette tilfælde alder og frafaldsårsagen ”Jeg fandt mere interessante aktiviteter et andet sted.

synes, at de *"bare fik lyst til at prøve noget nyt"*. Dette udsagn giver et billede af, at unge - som har gået til spejder - generelt synes, det har været ok til spejder, men det har ikke været nok motivation for dem til at blive. De har været aktive, og det i en ofte længere periode, men alligevel zapper de videre til andre aktiviteter. Grunden til at de zapper videre skyldes tilsyneladende ikke at respondenter synes, at det var utjekket eller kikset at være spejder.

Der er skrevet nogle forskellige kommentarer til denne kategori. Her er nogle af dem:

"Jeg måtte ikke gå til to ting".

"Rent ud sagt for barnligt".

"Jeg går til 5 andre ting".

"Prioriterede håndbold højere".

Analysen her giver et diffust billede af at andre aktiviteter bare er mere interessante. Det må skyldes, at spejder på en eller anden måde er for kedeligt i forhold til andre ting.

Ivar, der stoppede som 10 årig, sagde bl.a.:

"Jeg begyndte at gå til fodbold og badminton i stedet for og så havde jeg ikke så meget tid".

Interviewer: Hvorfor ville du hellere gå til noget andet end spejder?

Jeg ved det ikke. Jeg ville bare gerne prøve noget nyt – prøve at se om det var sjovt."

For at vende tilbage til forklaringen, som ses i skemaet og som Ivar her giver: "Jeg ville bare gerne prøve noget nyt". Hvad betyder det at ville prøvet noget nyt? Sandsynligvis at spejder ikke er udfordrende nok. Dvs. at trangen til at prøve noget nyt ikke bliver stillet eller imødekommet hos DBS. En sagde i et telefoninterview:

"Jeg synes man kørte i det samme. Alle de andre på min alder var stoppet, så det var kun de små, der gik der. De gik i 5-6 klasse og jeg gik i 8. Vi lavede kun ensformige ting som så blev kedelige, fx at bage pandekager. Det var de samme ting man lavede hele tiden. Der var ikke aktiviteter for min alder, fordi de andre var stoppet".

(Lise, stoppede som 13 årig)

DBS imødekommer ikke behovet for at afprøve nogle nye ting, måske fordi man ikke laver nye og anderledes aktiviteter og kører samme program af år efter år? I en ungdomskultur hvor man er vant til at forandring og udfordring og hvor man frit kan vælge mellem diverse fritidstilbud, kræver det mere end for 10 -20 år siden af spejderarbejdet og særligt af førerne, hvis de unges interesse for spejderlivet skal fastholdes. Det fungerer ikke længere sådan, at hvis man først er spejder, er

man spejder for resten af livet. Unge er ikke trofaste overfor aktiviteter, og skaber ikke en solid spejderidentitet, men er foranderlige og i en konstant udviklingsproces, hvor der vælges til og fra mellem et utal af udbud.

Sammenfatning

En forklaring på at DBS vælges fra er, som Lise gør opmærksom på, at det ofte er de samme aktiviteter der gentages år efter år. Det kunne være derfor at så mange respondenter var enige i udsagnet om, at de have lyst til at prøve noget nyt. Når DBS altså vælges fra skyldes det, at spejder i længden ikke er interessant nok eller sjovt nok – ikke at det gør det til ”dødkedeligt” - men det er blot ikke udfordrende, ”foranderligt” eller godt nok i forhold til andre aktiviteter, som unge finder relevante. Unge har mange interesser der skal varetages.

Spørgsmål til overvejelse:

Hvad tror du det betyder, når tidligere medlemmer siger: *Jeg fik lyst til at prøve noget nyt?*

Er det ofte de samme aktiviteter der laves år efter år, evt. blot i ”ny forklædning”?

Har du for nylig snakket med teenagerne i din kreds om hvad de synes er sjovt, hvad de går op i og hvad de laver, når de ikke er til spejder?

“Jeg blev ældre og voksede ud af foreningen”

Den tredje årsag til fravalg af DBS, skyldes ifølge respondenterne at de blev ældre og mere modne. En krydstabel⁸ mellem alder og dette udsagn viser, at det særligt er de 12-14 årige, som har prioriteret denne årsag. Samles informationen fra forrige beskrevne krydstabeller ser frafaldsbilledet groft set sådan ud:

- De, der meldte sig ud som 8-11 årige, stoppede hovedsageligt pga. nye eller andre aktiviteter.
- De, der meldte sig ud som 12-14 årige stoppede, fordi de følte, at de voksede ud af foreningen.
- De, som meldte sig ud og som var over 15 år synes, at de ikke havde tid og derfor valgte de DBS fra⁹.

⁸ Se fodnote 7 om forklaring af termen ”krydstabel”.

⁹ Vi går ikke dybere ned i en diskussion af disse grupperinger, fordi det statistiske grundlag er for usikkert. Det nævnes her, fordi det er interessant og ikke afviger fra hvad andre undersøgelser af ungdomskulturen påpeger.

Ser vi nærmere på hvad der menes med udsagnet “Jeg blev ældre og voksede ud af kredsen”, får vi følgende frem i figur 9.

Figur 9

Uddybning af “4. Jeg blev ældre og voksede ud af kredsen”.	“Enig” i %	“Både og” i %	“Uenig” %	Antal respondenter i alt*
Der var ikke nogle aktiviteter for min aldersgruppe:	29 %	28 %	43 %	21
Der var aktiviteter for min aldersgruppe, men de var for ”barnlige” / irrelevante:	27 %	27 %	46 %	22
Mine venner holdt op i kredsen, derfor holdt jeg også op:	52 %	5 %	43 %	21
Mine søskende stoppede til spejder, derfor gjorde jeg det også:	0 %	5 %	95 %	20
De aktiviteter og/eller undervisning jeg modtog i kredsen, kunne jeg ikke bruge til noget i hverdagen:	31 %	25 %	44 %	16

* Grunden til at antallet af respondenter varierer er, at de ikke har været konsistente i deres besvarelser fx. har sprunget over et eller flere spørgsmål.

Det første udsagn om aktiviteter ”for min aldersgruppe” giver et blandet indtryk. Laves en krydstabel mellem dette udsagn og alder, på trods af at datagrundlaget ikke er særlig stort, tegnes følgende billede: Jo ældre respondenterne var da de stoppede, jo mere uenig er man i, at der “ikke var aktiviteter for min aldersgruppe”. Dvs. Jo yngre de var da de stoppede, jo mere enig er man i, at der ikke var aktiviteter for ens egen aldersgruppe. Måske skyldes det, at de aktiviteter der er hovedsageligt er føreraktiviteter, derfor synes den ældre gruppe at der er aktiviteter – de er jo selv en del af dem. Den yngre gruppe der imod, som ikke kan være fører eller vil være førere, savner aktiviteter. Dette giver følgende skrevet på spørgeskemaet også indtryk af: “Der skete for få ting til min aldersgruppe”.

Går vi videre til næste udsagn i figur 9 “Aktiviteterne er for barnlige” er 46% uenige i dette, mens 54% er enige eller mener det er “både og”. En kommentar knyttet til dette udsagn lyder: “Man bliver også ældre og får mindre tid og måske interesse for andet”. Forsøger vi igen at lave en krydstabel får vi frem, at det er den ældste gruppe, der er mest uenig i udsagnet og den yngste gruppe, der er mest enig. Her må det faktum - at alle de ældre har fungeret som førere og stået for aktiviteterne til spejder – spille en rolle. Den ældre gruppe, har naturligvis lavet aktiviteter, som de har ment var interessante og “ikke barnlige” for aldersgruppen, men spørgsmålet er, om de har spurgt den yngre gruppe om deres holdning til aktiviteterne? Samtidig spiller det ind, at de aktiviteter som de har deltaget i – sandsynligvis føreraktiviteter – ikke har været barnlige, fordi de har stået med en god portion ansvar.

Igen tilbage til figur 9 ser vi, at 52% er enige i, at de stoppede, fordi deres venner gjorde det, men samtidig er 43% uenig. Ingen stopper fordi deres søskende gjorde det, og til det sidste udsagn

omkring aktiviteter / undervisningen og om de kunne bruges til noget i hverdagen, giver ikke noget entydigt billede i og med at 31% mener, de ikke kan bruge aktiviteterne/undervisningen til noget, mens 44% er uenige i dette udsagn.

I denne kategori var der også nogle forskellige kommentarer fx.: *“Jeg voksede fra gruppen, blev træt af at hike”*. Som allerede nævnt, synes Lise, at det kun var de små der var tilbage og derfor var det kedeligt.

Kirsten, der stoppede som 13 årig, har nogenlunde samme mening:

“Det var ikke det samme man fik ud af det, som dengang man var lille. Det var kedeligt. Men jeg skiftede også skole og fik nye venner der. Det blev kedeligt da jeg blev ældre og jeg havde det ikke så godt med dem til spejder. Det er ikke som dengang da jeg var mindre og det var sjovt. Jeg synes, at vi kørte meget i det samme og nogen gange lavede vi ikke noget - gik bare en tur”.

Sammenfatning

Dette udsagn og hele afsnittet viser, at spejderarbejdet ikke følger den udvikling, som de unge gennemgår, særligt for de som enten er for unge til at være førere eller som ikke ønsker at være førere. Det er et problem, hvis DBS ønsker at spejder skal være for alle aldersgrupper og at der så ikke er andet end føreraktiviteter for de ældre teenagere. 54% er ikke uenige i, at aktiviteterne i et eller andet omfang var for barnlige / irrelevante og det er særligt de yngre, dvs. de som ikke er førere, som mener dette.

Sammenfatter vi dette afsnit omkring det ”at vokse ud af foreningen”, er det tydeligt, at ”de frafaldne” synes, der ikke var aktiviteter for deres aldersgruppe, samt at aktiviteterne i et eller andet omfang var for barnlige eller irrelevante.

Spørgsmål til overvejelse:

Hvorfor tror du, at det særligt er de 12-14 årige som synes, at aktiviteterne er for barnlige eller irrelevante?

Har du forslag til, hvilke aktiviteter 12-14 årige vil synes er sjove og relevante?

“Det skete bare over en periode”

Den fjerde og sidste årsag er medtaget i spørgeskemaet, fordi vi formodede at de respondenter, der ikke har reflekteret meget over årsagen til udmeldelsen, ville anføre dette som årsag. Ideen var at undersøge, hvad der skete i den periode hvor, hvor respondenterne mere eller mindre bevidst gled ud af kredsarbejdet og på et tidspunkt valgte at melde sig ud. Der er naturligvis mange årsager, som kunne undersøges på dette punkt, men vi udvalgte fem årsager, som vi synes kendetegnede ungdomskulturen: Andre aktiviteter, kærester, venner og identitetsdannelse, samt en kategori der giver respondenterne mulighed for at give “tilfældigheden” årsagen til frafaldet. I skemaet ses udfaldet af besvarelsene.

Figur 10

Uddybning af “Det skete bare over en periode”	“Enig” i %	“Både og” i %	“Uenig” %	Antal respondenter i alt*
I perioden påbegyndte jeg en ny og mere interessant fritidsaktivitet:	61 %	17 %	22 %	23
Jeg fik en kæreste, der ikke kom i kredsen:	0 %	5 %	95 %	21
Jeg begyndte at bruge mere tid sammen med venner uden for kredsen:	61 %	30 %	9 %	23
Jeg ved ikke hvad der skete, men jeg fandt andre aktiviteter, der var mere interessante:	67 %	14 %	19 %	21
Det jeg fik ud af at komme i kredsen, kunne jeg ikke bruge til noget i forhold til min personlige udvikling:	33 %	19 %	48 %	21

* Grunden til at antallet af respondenter varierer er, at de ikke har været konsistente i deres besvarelser fx. har sprunget over et eller flere spørgsmål.

Det første udsagn om “andre aktiviteter” får stor tilslutning (61%). Endvidere viser en krydstabel, at underbygger den tidligere beskrevne påstand om, at det særligt er den yngste aldersklasse, som stopper pga. andre aktiviteter. Der er bred enighed om, at en kæreste uden for foreningen ikke er årsag til udmeldelse. Samtidig er “tid sammen med venner uden for foreningen” en mere tydelig årsag til “frafald” end tidligere antydte i allerede beskrevne afsnit. Kun 9% er uenige i denne påstand, mens 91% er enige eller delvist enig. En skrev bl.a. følgende kommentarer som årsag til at han stoppede til spejder: “De fleste af min venner holdt op”. I de fleste telefoninterviews sagde respondenterne klart, at venner havde stor betydning for hvilke fritidsaktiviteter man vælger at gå til.

Tilbage til figur 11 kan 67% ikke forklare hvad der skete, men andre aktiviteter overtog den tid der blev brugt i spejderkredsen. Det sidste udsagn om at “spejderaktiviteterne ikke kan bruges til den personlige udvikling”, synes ikke at være en bevidst årsag til frafald.

Sammenfatning

I ovenstående bliver det klart, at andre aktiviteter og venner uden for kredsen synes at være årsag til frafald i en periode, hvor man ikke bevidst ønsker at vælge spejder fra. At melde sig ud af DBS, er for disse respondenter konsekvensen af noget som mere eller mindre ubevidst sker over en længere periode. Det er ikke et valg, som respondenterne tager fra den ene dag til den anden, men en flydende proces, hvor man sandsynligvis kommer mindre og mindre til spejder og til sidst slet ikke kender dem som kommer der. I næste afsnit fokuserer vi mere på venners betydning for bl.a. valg af aktiviteter.

Spørgsmål til overvejelse:

Hvad kan I gøre i kredsen, når I opdager at et medlem kommer færre og færre gange?

Hvorfor tror du, at en del tidligere medlemmer fandt andre aktiviteter, som var mere interessante?

7. Venner er vigtige

I dag er unges identitet ikke længere givet, man følger ikke forældres fodspor, men i stigende grad skaber sig selv ved samvær med venner, valg af aktiviteter og valg af livsstil. Når 7- 8 årige børn vælger spejder til skyldes det deres forældre og søskende, men når de bliver 11-12 år, begynder de at vælge selv, og det er her venner, medier som film, internet osv. har en altafgørende rolle for valg af aktiviteter. Venner spiller en central rolle i ungdomskulturen, og de har stor betydning for de aktiviteter, som man som ung vælger at deltage i. Respondenterne blev også spurgt om årsagerne til at de begyndte til spejder, og som det ses af figur 11, er venner som kom i kredsen det element, som flest tilkendegiver som årsag til at blive aktiv spejder.

Figur 11

Årsager til at blive aktiv i spejderkredsen.*	%
Venner som kom i kredsen	58 %
Fællesskabet i kredsen	16 %
Forældre	30 %
Værdimæssige årsager	6 %
Søskende som kom i kredsen	26 %
Jeg var tiltrukket af selve aktiviteten	20 %

*Der kunne sættes kryds ved alle de udsagn som respondenterne mente var årsag til at blive aktiv i DBS.

Det er bemærkelsesværdigt, at ikke flere føler sig tiltrukket af spejder pga. fællesskabet, når det

tilsyneladende er vennerne, som er hovedårsagen til at man i sin tid blev aktiv. Endvidere ses det, at familien (forældre 30% og søskende 26%) har væsentlig indflydelse på valget af aktiviteter – hvilket er naturligt, da en stor del begyndte som 7 eller 8 årige. Mest interessant synes dog at være, at kun 20% var tiltrukket af spejder pga. af de aktiviteter som foregår. Dette kan give anledning til at reflektere over, hvor man som fører ligger mest energi. Bruges der så meget krudt på aktiviteter, at der ikke er tid til at opbygge fællesskabet i kredsen og venskaberne med spejdere, kan det være der skal prioriteres om. At være en god fører handler ikke udelukkende om, at lave spændende og tidssvarende aktiviteter, men også om at have tid til samtaler og fællesskab på et dybere plan. Den personlige relation mellem fører og medlem er central og ofte noget, der glemmes i den "aktivitetskultur", som kendetegner spejderarbejdet. Dette betyder ikke, at nye og spændende aktiviteter, som denne rapport tidligere har opfordret til, skal glemmes, blot at en god frivillig organisation, har to vinger: Aktiviteter og relationer /venskaber. Udtrykt med andre ord: *"Aktiviteter kan ofte tiltrække nye medlemmer; relationer fastholder dem"*.

Det er nærliggende, når vi her nævner, at aktiviteter og relationer går hånd i hånd, at spørge om årsagen til at unge stopper som spejdere er, at fællesskabet i kredsen ikke er godt? Nej, ikke i særlig høj grad. Som vist på side 6 har kun 22% har prioriteret det, som årsag til udmeldelse. Vender vi tilbage til venskaber betydning for til- og fravalg af aktiviteter, indrømmer flere teenagere i telefoninterviewene, at venner har stor betydning for valg af aktiviteter og derfor også har betydning for til- og fravalg af spejder.

Lærke sagde i telefonen:

"Jeg havde ikke rigtig tid til det [spejder] mere og de fleste af mine venner tog på efterskole og så valgte jeg også at stoppe."

Lærke synes, som flere andre giver udtryk for, at det var sjovt at være spejder. Lærke sagde specifikt, at de lavede en masse "sjov og ballade" og hun var glad for de mange lejre, de var på. For hende udgjorde aktiviteterne det sjove, men aktiviteterne var ikke længere sjove, når vennerne forsvandt. Hun kunne ikke forklare yderligere hvorfor hun valgte at stoppe, ud over at vennerne forsvandt. Lignende historier kan høres af stort set alle de andre telefoninterviews – ingen synes det var sjovt at være de ældste, sammen med en masse som var flere år mindre. At DBS inddeler spejdere efter alder, synes ikke at dæmme op for følelsen af, at være meget ældre end de mindste. Både Lærke og Lise var 13 da de stoppede, og har derfor været de ældste i *Troppen*. I den aldersgruppe hvor mange stadig vil opfatte dem som børn, men de ser sig selv som teenagere eller unge. At være sammen med børn på 10 og 11, vil de synes ikke er "fedt", fordi de vil blive behandlet og talt til, som én samles gruppe på samme "niveau".

Sammenfatning

Venner har meget afgørende indflydelse på til-og fravalget af DBS. Sjove aktiviteter er vigtige i spejderarbejdet, men at opbygge venskaber eller relationer, også mellem fører og medlem, må ikke glemmes. Særligt for teenagere kan denne relation bl.a være med til at fastholde interessen for spejderarbejdet, når og hvis ”vennerne” stopper. Dette leder os videre til næste afsnit, hvor vi ser på, hvad tidligere førere har tænkt og ment om det, at fungere som spejderfører.

Spørgsmål til overvejelse:

Er du enig i, at aktiviteter ofte tiltrækker nye medlemmer og relationer fastholder dem?

8. Det mener de tidligere førere

En del tidligere førere har medvirket i undersøgelsen. 28% (13 personer) har fungeret som fører i en længere periode og 6% i en kort periode. Det er som tidligere nævnt den ældre aldersklasse, der har fungeret som førere, eftersom man i DBS skal være over 15 år for at kunne regnes som fører. To respondenter, der stoppede som 16 årige, har været førere i en kort periode, mens alle de, der har været førere i længere tid, har været over 17 år, da de meldte sig ud. Undersøges fører-forhold som krav, opbakning og førertræning synes der at være tilfredshed over indsatsen hos DBS.

Figur 12

Holdninger til førerarbejdet i kredsen	“Enig” i %	“Både og” i %	“Uenig” %	Antal respondenter i alt
Der blev stillet for store krav til mig og mit engagement som fører:	27 %	27 %	47 %	15
Jeg blev negativt stresset af mit engagement:	27 %	20 %	53 %	15
Jeg manglede opbakning fra de andre førere:	13 %	13 %	73 %	15
Der var generelt for få førere:	33 %	13 %	53 %	15
Førertræningen var for dårlig:	0 %	27 %	73 %	15
Jeg manglede ”coaching” / ”førertræning” af den ældre fører:	27 %	7 %	67 %	15

De tidligere førere synes ikke at være utilfredse over det, at have arbejdet frivilligt som fører. Over halvdelen tilkendegiver at det, at fungere som fører ikke har noget med ”frafaldet” at gøre. Seks personer (40%) mener, at oplevelserne som fører i nogen grad hænger sammen med fravalget af spejderarbejdet, En person mener, at det i høj grad har noget med ”fører-oplevelserne” at gøre. Skal der udvikles yderligere på DBS førertræningsprogram kan denne undersøgelse opfordre til refleksion over, hvordan man håndterer krav og engagement som fører. Det er ikke overraskende, at krav og stress (to første udsagn i figur 12) trods alt opleves af flere

personer, når en tredjedel mener, at der generelt er for få førere til arbejdet.

På trods af, de ellers pæne tal omkring førertræning osv. er der skrevet flere kommentarer på skemaerne:

“Jeg havde mange gode år, men det blev for meget ansvar og for lidt hjælp”.

“For min aldersgruppe var fører eneste mulighed”.

Andre havde kommentare som:

“Efter 25 år som aktiv og fører skulle der nogle nye kræfter til.”

“Ny lederordning ville være godt, så man kan hjælpe lidt med ind imellem når man havde tid”.

DBS har tilsyneladende et velfungerende og struktureret førerprogram, men et element som bliver særlig tydeligt, når man læser formålet med de forskellige træningsprogrammer er, som en udtrykte det:

“Den faglige træning er god, men den pædagogiske træning mangler”.

Førertræningen er meget aktivitetspræget, hvilket ikke er overraskende, men træning i fx at danne relationer med unge, er der ikke meget fokus på. Det kan virke som om, at DBS førertræningsprogram og dermed de der har indflydelse på hele organisationen flyver med ”en vinge”, nemlig aktiviteter. Den relationelle eller pædagogiske del mellem fører og spejder, kunne være berigende for DBS at fokusere mere på. At denne relation generelt ikke har været speciel stærk, viser sig også i næste afsnit.

Spørgsmål til overvejelse:

Hvordan synes du, at man kunne konkretisere det pædagogiske / relationelle både i førertræningen og i kredsarbejdet?

9.Hvem talte de så med?

Respondenterne skulle også overveje hvem de talte med om udmeldelsen. Der kunne sættes kryds ved alle de personer / grupper som de mente, de havde talt med.

Figur 13

Hvem talte du med om udmeldelsen?	%	Antal
Dine forældre / familien	70 %	35
Venner	24 %	17
Førerne i kredsen	32 %	16
Dem jeg gik til spejder med	30 %	15
Ikke rigtig nogen	6 %	3

En stor del snakkede med familien og 32% talte med førerne om udmeldelsen. Reelt vil det sige, at to tredjedel er forsvundet ud af kredsen, uden at have snakket med førerne om udmeldelsen. Det er en forholdsvis stor gruppe, som tilsyneladende har været med i kredsarbejdet i lang tid (over tre år), men som droppede ud uden at tale med førerne. Alder eller køn synes ikke at have nogen afgørende indflydelse på, om man talte med førerne eller ej.

Figur 14 (læses fra venstre: af de som har fungeret som fører, har 38,5% talt med andre førere om udmeldelsen)

krydstabel der viser fordelingen af hvem der har fungeret og ikke fungert som fører og hvem der talte med førerne om udmeldingen af kredsen.

		Talte du med førerne om udmeldelsen af kredsen?			
			ja	nej	Total
Har du fungeret som fører i en kreds?	ja	Antal	5	8	13
		% mæssige fordeling	38,5%	61,5%	100,0%
	ja, men kun i en kort periode	Antal	2	1	3
		% mæssige fordeling	66,7%	33,3%	100,0%
	nej, aldrig været fører	Antal	8	23	31
		% mæssige fordeling	25,8%	74,2%	100,0%
Total	Antal	15	32	47	
	% mæssige fordeling	31,9%	68,1%	100,0%	

Det som kan læses af tabellen er, at ca. 62% af de, som har fungeret som førere, ikke talte med de andre førere om udmeldelsen af kredsen, og 74% af de, som ikke har fungeret som fører heller ikke har talt med kredsens førere om udmeldelsen. Måske er det fordi nogle vidste, at en kredsfører ville opsøge dem efter udmeldelsen, for, som det ses i næste afsnit, blev 38% trods alt kontaktet. Figuren hentyder endvidere til, at det kan være svært at melde sig ud som fører - kun 5 ud af 12 tidligere førere valgte at tale med de andre førere om det - måske fordi man efterlader de andre førere med endnu mere arbejde. Endvidere synes figuren at fremhæve, at forholdet mellem fører og medlem ikke er speciel stærk, siden man ikke har talt sammen om det at stoppe til spejder. Dette er særlig bemærkelsesværdigt, når vi ved, at de fleste der har medvirket i denne undersøgelse, har været medlemmer i længere tid end tre år. Medlemmer og førere har sikkert været på adskillige lejre, lavet mange aktiviteter og haft gode oplevelser sammen, men alligevel er udmeldelse ikke noget, som man snakker med førerne om. Enten er det "tabu" at snakke om,

eller også er relationen mellem fører og spejder ikke personlig i sådan en grad, at man finder det naturligt at snakke om det at melde sig ud.

Spørgsmål til overvejelse:

Ved du hvem der i din kreds overvejer at melde sig ud og hvorfor?

10.Kredsen i nærkontakt

På spørgsmål om respondenterne blev kontaktet af en person fra kredsen efter at de er stoppet, for at høre om årsag til udmeldelsen og evt. få respondenterne involveret igen, blev 38% kontaktet efter udmeldelsen, 7% blev kontaktet, men synes ikke det var tydeligt hvorfor de blev kontaktet. 49% blev ikke kontaktet. Generelt har respondenterne være positive over at blive kontaktet og opfattet det som godt eller ok. De, som ikke blev kontaktet, synes for hovedparten at det var ok.

De, som vælger DBS fra, opfatter det altså primært som positivt, at nogen kontakter dem og inviterer dem med igen, hvis de har lyst. I den forbindelse kunne man også aflevere et skema, som kunne oplyse DBS om grunden til udmeldelsen. Dette vender vi tilbage til senere. Opsøger DBS også medlemmer, som ikke har vist sig i kredsen længe, men som endnu ikke har meldt sig ud, fx de som mere eller mindre ubevidst "falder fra" over en længere periode, ville DBS muligvis kunne få disse engageret igen.

11.Medlem igen?

Et af de sidste spørgsmål i spørgeskemaet handlede om, hvorvidt respondenterne kunne tænke sig at blive aktiv i DBS igen. 4% kunne godt forestille sig at blive aktive igen, 43% svarede "måske", 38% "nej" og 15% "ved ikke". En større gruppe på 62% vil altså ikke udelukke muligheden for at blive aktiv igen, men efter at have lavet telefoninterviews synes dette ikke at være særlig sandsynligt. Mange svarer "måske", fordi de ikke vil afskrive muligheden for at starte igen, men ved godt, når der spørges nærmere ind til det, at de ikke vil starte igen.

På et spørgsmål i skemaet, er der skrevet flere kommentarer. Her vises her nogle af de typiske svar:

Kommentarer omkring hvad der skulle til for at respondenterne skulle blive aktive igen.

*Hvis min interesse vender tilbage igen.
Fællesskab, mine venner, nye venner, spændende aktiviteter.
Hvis jeg fandt den nødvendige tid igen.
Bedre aktiviteter.
Hvis jeg havde mere tid.
Hvis nogle venner begyndte der.
Hvis mine venner havde fortsat og hvis der var noget sjovere*

I telefoninterviewene var det generelt vanskeligt for respondenterne at forklare, hvad der skulle til, for at de ville begynde igen. De færreste havde nogle konkrete forslag og de tre personer, som havde skrevet som første årsag, at de var *voksede ud af foreningen*, gav udtryk for, at det var ganske naturligt at vokse fra spejderarbejdet. At aktiviteterne eller indholdet af spejderarbejdet kunne ændre sig, så de "voksede med teenagerne", lød ikke til at være en reel mulighed de overvejede.

At involvere teenagere og unge, høre deres holdninger og ideer, er ofte ikke noget som automatisk sker. At de unge ikke har forslag eller tager initiativ til nye ting, kan tolkes som om medlemmerne er fuldt tilfredse. Men det kan også være et udtryk for, at medlemmerne ikke bliver opfordret til at tænke med og udfordret til at sprænge deres egne ramme for opfattelsen af hvad spejderarbejdet går ud på. Dette kræver bla, at førerne opfordrer og involverer de unge i at tænke med, og give de unge forståelse for, at spejderarbejdet ikke er en fast, konform størrelse, men noget som kan ændre form.

12.Konklusion

Rapporten har været vidt omkring og bragt forskellige tanker på banen, derfor samles de overordnede tråde i denne konklusion. Rapporten afsluttes med spørgsmål og tanker til overvejelse og nogle konkrete anbefalinger.

Medlemstatistikkerne viser gennem det sidste ti år, at medlemstallet hos DBS falder og det med ca. 18% over en tiårig periode. Der er en bemærkelsesværdig stabilitet i fordelingen mellem de enkelte aldersgrupper og det på trods af det faldende antal medlemmer. Det er altså de samme aldersgrupper der tabes og rekrutteres hvert år (se figur 4, side 6). Særligt er det fra 13-14 år og op efter at frafaldet sket. Som medlemsstatistikkerne indikerer, er det kun ca. 17% af medlemmerne, som nu er mellem 5 og 13 år, der også er spejdere om 10 år.

Rapporten giver følgende årsager til at respondenterne stopper: De får andre aktiviteter, som de

synes er mere interessante; de føler ikke at de har tid; de er vokset ud af foreningen eller oplever, at det bare er noget, der er sket over en periode. Disse årsager kan være vanskelige at forholde sig til, fordi der ikke er nogle konkrete "quick fixes", som kan afhjælpe situationen; der må mere dybtgående overvejelser til. Dette vender vi tilbage til i efterfølgende afsnit. Årsagerne til frafaldet, kan sammenfattes på følgende måde: *Spejderarbejdet har ikke været interessant nok til at blive prioriteret i forhold til andre aktiviteter.*

Følgende er tilsyneladende ikke væsentlige årsager til frafald: at man flytter; at aktiviteterne er for dyre; at transporten til og fra kredsen er for besværlig; uenighed med DBS idegrundlag og værdier eller utilfredshed med førerne.

Udsagnet: "Jeg fik lyst til at prøve noget nyt", erklærer flere sig enige i, og det har afgørende betydning for frafaldet. DBS imødekommer ikke behovet for at afprøve noget nyt. Det hentydes i nogle interviews, at aktiviteterne var de samme år efter år.

Venner har afgørende indflydelse på til- og fravalg af aktiviteter, og det giver flere også udtryk for i telefoninterviewene. Hvis et medlem oplever at vennerne stopper, er der stor sandsynlighed for at de også selv stopper. Undersøgelsen viser endvidere, at flere af de som er meldt ud er begyndt, at bruge mere tid sammen med venner, som ikke er spejdere.

Relationen mellem menig medlem og fører er tilsyneladende ikke særlig stærk, eftersom det er så få der har talt med deres førere om udmeldelsen, og det på trods af at langt de fleste har været medlemmer i mere end 3 år.

DBS og unge i dag

Dette afsnit indeholder nogle tanker og spørgsmål, som stilles på baggrund af rapportens konklusion. Disse spørgsmål vil vi anbefale DBS at overveje og diskutere, både på førerstævnet, til førertræning og i de enkelte kredse i landet.

I enhver organisation har medlemmerne en opfattelse af eller ide om hvad organisationen "går ud på" og det er denne opfattelse, som danner spejderidentiteten. Og det er netop denne opfattelse / identitet, vi anbefaler DBS, at tage op til debat. Rapportens konklusion tyder på, at spejderidentiteten ikke er tidssvarende. Dvs. at man har nogle rammer omkring spejderarbejdet, som ikke passer til unge i dagens samfund. Rapportens konklusion udfordrer opfattelsen af, at "spejdeliv er friluftsliv". Mange unge vil finde "friluftsliv" irrelevant, når de begynder at gå i byen, gå op i mode, få kærester osv. Hvis DBS vil fastholde teenagernes interesse, er man nød til at udvide opfattelsen af hvad det vil sige at være spejder og lave spejderaktiviteter. Kunne DBS fx til-

byde nye og mere varierede aktiviteter og stadig følge de fire nøgleord¹⁰ og målsætningen: *"At bidrage til børn og unges udvikling af deres potentiale som enkeltpersoner, som ansvarlige borgere og som medlemmer af deres lokale, nationale og internationale samfund"*? Eller skal der en ny målsætning til?

DBS målsætning og projekt er prisværdigt, men ikke det projekt unge automatisk vil synes er spændende. I deres søgen efter identitet, er det andre spørgsmål som optager dem, fx kærlighed, venner, om valg og konsekvenser af valg osv. Før man som menneske kan engagere sig i samfundet, må man "finde sig selv" og sit eget potentiale, for at kunne overskue at engagere sig i større projekter. Det betyder ikke, at målsætningen ikke kan bruges, blot at processen med at *"udvikle potentialet som enkeltpersoner"* har langt den største interesse for unge, og at det er en lang proces, der fortsætter gennem hele ungdomstiden. Hvis DBS primært lægger vægt på det samfundsmæssige engagement, vil man tale forbi de unge, fordi mange vil finde emnet irrelevant, indtil de når et vist modenhedsniveau.

Rapporten leder til spørgsmål, der lidt provokerende og firkantet kan stilles op således: Skal DBS fortsætte som hidtidig og acceptere at unge zapper fra aktivitet til aktivitet og ikke nødvendigvis opfatter sig selv som spejder hele livet i gennem? Eller vil DBS udvikle og nytænke rammerne omkring spejderarbejdet, i et forsøg på at fastholde unge og ældre som medlemmer?

Tænkes der videre i samme retning kan der spørges, om opfattelsen af "spejderlivet" primært er betinget af den kultur hvor i den opstod? På DBS hjemmeside står der om spejderarbejdet: *"gennem oplevelser, færdene i naturen og samværet med andre udvikles børn og unge til at tage ansvar for sig selv og for andre"*. Aktiviteterne er primært friluftsomrettede og det vil mange børn synes er spændende, men spørgsmålet er, om spejderarbejdet også kan favne de postmoderne unge, som "vokser fra" det friluftsomrettede og fx søger aktiviteter, som fx internet, fitness, fester, skateboard osv.? Her må naturligvis indtænkes hvad konsekvenserne vil være for DBS, hvis rammerne omkring spejderarbejdet udvides.

Et andet spørgsmål som rapporten lægger op til er, om man stadig kan sige: *"En gang spejder, altid spejder"* hvis det reelt kun er omkring 17%, der fortsætter deres engagement fra medlem til fører?

Endvidere kan det overvejes, om princippet "børn leder børn" er en realitet i DBS, eftersom størstedelen af de, som er medlemmer af DBS er under 15 år, mens de som "leder" DBS er over 15 år. At have medbestemmelse og indflydelse på det der deltages i, er væsentligt for børn og unge i dag, og dette ønsker DBS også at imødekomme, men er det også en realitet i DBS's struktur? I hvor høj grad bliver de under 15 år hørt og adspurgt af førerne om holdninger og ideer osv. der kan inspirere DBS til nye initiativer?

¹⁰ Tillid, ansvar, udfordringer og udvikling. Fra: Værdier i DBS. En vejledning for førere.

13. Anbefalinger til DBS

DBS's målsætningen 2003-2005 tager fat i tre emner: Den åndelige dimension; Medlemsfremgang og Voksne i spejderarbejdet. Disse emner ligger sig på nogle områder op ad vores anbefalinger, men vi vil også opfordre til en dybere og mere grundlæggende diskussion af hele spejderarbejdet. Her følger fem punkter, som vi på baggrund af undersøgelsen vil anbefale DBS at drøfte.

- **At diskutere og afklare om spejderaktiviteter og spejderidentiteten kan udvides**, sådan at man laver aktiviteter for unge, der ikke længere finder friluftaktiviteter interessante og som gerne vil "prøve noget nyt". Det anbefales at der oprettes en national arbejdsgruppe under korpset, der kan fungere som "idetank" og kan skabe innovative aktiviteter. Denne gruppe skulle primært bestå af yngre mennesker, der er i stand til at sætte spørgsmålstejn ved det, som flertallet opfatter som naturligt og selvfølgeligt. Gruppen skulle altså dels sætte fokus på nyskabende/ tidssvarende spejderarbejde, sådan som det ønskes i DBS målsætning. Dels give bud på hvilke aktiviteter som kunne "aflives" for at give plads til nye. Fornyelse kommer ikke uden at der aflives aktiviteter og skabes nye opfattelser.
- **At fokusere mere på det relationelle element i kredsarbejdet og i førertræningen.** I dag er unges identitet ikke længere givet, man følger ikke forældrenes fodspor, men skaber sig selv ved samvær med venner, valg af aktiviteter og valg af livsstil. Når 7- 8 årige børn vælger spejder til skyldes det deres primære relationer forældre og søskende, men når de bliver 11-12 år, begynder de selv at vælge, og her har sekundære relationer som venner, medier som film, internet osv en altafgørende rolle. Når børn begynder at opfatte sig som unge, vil de automatisk stille spørgsmålstejn ved deres engagement i spejder. Hvis de ikke oplever, at spejder giver dem redskaber, som de kan bruge i forbindelse med deres identitetsdannelse, vælger de det fra.

Unge længes ofte efter relationer med voksne, som er interesserede i deres liv og som vil høre på deres oplevelser og give dem input i deres identitetsdannelse. Skabes en god, ærlig og åben relation mellem fører og spejder, vil det motivere de ældre teenagere til at blive i kredsen, også selv om mange af deres venner måske stopper (Willer og Østergaard 2001). I målsætningen 2003-2005 står der om *Voksne i spejderarbejdet*, at der skal sættes fokus på vejlederrollen på alle niveauer i korpset. Dette vil være anbefalelsesværdig for DBS at gøre, dog med det in mente, at vejlederrollen ikke kun indebære at "give gode råd", men i lige så høj grad, at involvere sig i de unges liv på et ligeværdigt plan, og skabe dialog om emner, som de opfatter som væsentlige. Det må konkretiseres, hvordan man kan få mere tid og ro til samvær og opbyggelse af relationer, hvis der er et højt aktivitetsniveau ved de ugentlige kredsmøder.

- **Tage strukturen op til debat.** I forlængelse af denne undersøgelse, vil vi anbefale, at selve strukturen tages op til overvejelse. Dette skyldes flere ting:

a) Flere af 12-13 årige i *Troppen* medlemmer vil føle, at de bliver behandlet som børn, fordi de er sammen med nogle som er 2-3 år yngre. Hvis de 12-13 årige opfatter sig selv om selvstændige unge, men bliver behandlet på samme facon som de 10-11 årige, er der stor sandsynlighed for at de søger til andre aktiviteter, hvor de oplever at blive behandlet som unge eller begyndende voksne. Det ville være en fordel med en mere fleksibel opdeling, sådan at man rykker videre til *Gruppen*, når man synes Tropaktiviteter og medlemmerne bliver for barnlige.

b) Når man skal bevæge sig fra en aldersgruppe fx fra *Gruppen* til *Rover*, vil der være stor sandsynlighed for at medlemmerne melder sig ud, hvis de ikke kender nogle *Rovere*, og hvis deres egen vennekreds i kredsen svinder ind. En fleksibel struktur hvor man løbende, og når man er moden til det, involveres i *Rovernes* eller *Gruppens* aktiviteter, kunne være en fordel.

c) Mange unge vil sige "nej" til et førerengagement, der strækker sig over flere år, men sige ja til at lave projekter med en kortere tidshorisont. En mere fleksibel struktur, sådan at 13 årige fx kan være førerinspiranter eller "medfører" af et projekt, ville være en god ide. På den måde vil man tage hensyn både til forskellige modenhedsniveauer og samtidig give de, der ikke har tid til at være "fast" fører, mulighed for at være med i forskellige projekter. Det betyder, at unge, som er parate til projektarbejde, kan involveres og at man samtidig fastholder de førere, som ville have meldt sig ud (blive passive), fordi de ikke har tid til at være 100% involveret i førerarbejdet.

DBS nuværende struktur inddeler medlemmerne efter alder, men spørgsmålet er, om denne inddeling fungerer i dag? I det postmoderne samfund med et væld af muligheder og tilbud er unge på meget forskellige modenheds- og refleksionsniveauer. Sammenhold opstår ikke naturligt fordi man er 11 år eller 14 år, men fordi man har samme interesser. Et alternativ til opdeling af alder, kunne være en opdeling efter interesser.

Ekspertter inden for ungdomsforskning påpeger, at unge i dag lever i et spændingsfelt mellem tryghed og kaos. Man ønsker intense, kaotiske oplevelser, hvor man mærker og udforsker sine personlige grænser. Samtidig er der et stort behov for tryghed, for familie og nære venner, som kan bekræfte ens værdi og identitet. Unge navigerer i dag det mellem disse to spændingsfelter og derfor er det vigtigt, hvis man laver aktiviteter for unge, at begge dimensioner indgår i arbejdet. At man dels får mulighed for at prøve sig selv af fx via "ekstreme oplevelser" og dels oplever et tryk fællesskab, hvor det er muligt at stille spørgsmål og "være" uden at skulle præstere. Disse dimensioner kan DBS blive mere bevidst om at integrere i spejderarbejdet. Spejder er på mange måde et oplagt sted at operere mellem tryghed og kaos.

- **Integrere den åndelige dimension i spejderaktiviteterne.** For flere af de som blev interviewet, hang kristendommen sammen med den eller de sange der blev sunget og den bøn der

blev bedt. Ønsker DBS at den åndelige dimension skal integreres bedre, ville det, at indtænke troen i selve de aktiviteter der laves, være en oplagt mulighed¹¹. Der kunne også udvikles et forkyndelsesprogram med materiale, sådan at førerne fik hjælp til at integrere troen i kredsarbejdet.

Det er et faktum, at nogle af spejderne vil være meget interesseret i åndelige aktiviteter, mens andre ikke vil være det. Derfor vil "ekstra arrangementer" eller en opdeling være en ide, sådan at de som er meget interesseret i kristendommen, kan få undervisning og vejledning, mens de som ikke er interesserede kan undgå det.

- **Lave undersøgelser:**

a) Brugerundersøgelser sådan at førerne og korpsrådet har "fingrene på pulsen" og kan forholde sig til de ændrede krav og behov, som bla unge har i det postmoderne samfund. Brugerundersøgelser vil endvidere bevirke, at medlemmerne reflekterer over nye initiativer og nye måder at opfatte spejder på. Derud over oplever de også, at de bliver hørt og taget alvorlig.

b) Lave Løbende frafaldsrapporter ved at sende et spørgeskema ud ca. 1-2 måneder efter at udmeldelsen. Samle skemaerne et sted og udarbejde en rapport 1 gang om året. På denne måde får man sandsynligvis flere respondenter til at besvare skemaet. Frafalldsrapporter er centrale, fordi det netop er de grupper der melder sig ud, som DBS ønsker at fastholde. Deres frafalldsårsager må være på dagsordenen i korpsrådet.

Der findes sjældent eksempler på pæne og uproblematiske organisationsforandringer, men skal en organisation som DBS gå nye veje, mener vi, at det kræver en længere omstillingsperiode. Vi mener, at det er vigtigt for at skabe organisationsændring at førerne fører an, og at, ung som gammel, bliver bevidst om den historie og identitet, som der ofte ubevidst reproduceres i spejderarbejdet. Ofte skabes de bedste forandringsprocesser der, hvor der skabes klarhed over standpunkter og "hellige køer" samtidig med, at der skabes forståelse for de nye behov der findes i det postmoderne samfund. Herefter kan der gives slip på "hellige køer", og nye initiativer kan blive imødekommet. I målsætning 2003-2005 fokuseres der på medlemsfremgang og her findes flere gode initiativer, men spørgsmålet er, om der skal større ændringer til, for at opnå den ønskede medlemsfremgang?

¹¹ Fx at der mens der bindes knob, fortælles om hvordan Jesus blev bundt til korset. Eller når der tændes bål, snakkes om hvordan Jesus er verdens lys.

Litteraturliste

- Wagner, H. & Johansen, T & Hansen, B og Kreiner-Møller (Red): *Medvinde og Modvinde*. FDFs forlag København 2002
- DBS. Div. Foldere fra DBS.
- Fridberg, Torben: *Skolebørns fritidsaktiviteter. Kultur- og fritidsaktivitetsundersøgelsen 1998*. Socialforskningsinstituttet 1998.
- Lundgaard, Bo & Østergaard, Søren: *Teenagere og tro II*. Forlaget Youth Resources 2000.
- Sørensen, Kjeld Mazanti mf.: *Ungdomssociologi*. Columbus forlag 2001
- Ungdomsforskning april 2003: *Nye tider – nye foreningsformer? - et forskningsprojekt om ungdom og foreningsliv*. Center for Ungdomsforskning, Roskilde 2003.
- Willer, Thomas & Østergaard, Søren: *Generation Search*. Forlaget Youth Resources. København 2001

Litteratur som vi, ud over de bøger som er på litteraturlisten, kan anbefale, hvis der ønskes mere viden om ungdomskulturen og det postmoderne samfund:

- Bykilde, Gritt (red.): *Når unge udfordrer demokratiet – dokumentation og debat*. Roskilde Universitets Forlag, København 2000.
- Illeris, Knud & Katznelson, Noemi, mf.: *Ungdom, identitet og uddannelse*. Roskilde Universitets Forlag, København 2002.
- Sørensen, Anne Scoot (red): *Pi'r, Pink og Power – om aktuel pigekultur*. Gads Forlag, København 2002.